CRONICA ŞTIINŢIFICĂ

DESBATERILE ASUPRA DICŢIONARULUI LIMBII ROMÂNE

DE

PROF. V. CHERESTEŞIU
DIRECTORUL INSTITUTULUI DE LINGVISTICĂ

In 1867 a luat fiinţă Academia Română — numită pe atunci Societatea Academică — cu scopul de a întocmi Dicţionarul şi Gramatica limbii române.

In trei sferturi de veac (1867—1944) vechea Academie n'a ajuns să publice decât puţin peste o treime din Dicţionar, iar redactarea Gramaticii nici măcar nu a început-o. Regimul burghezo-moşieresc a dat şi în această direcţie dovada totalei sale incapacităţi de a rezolva problemele de bază ale poporului nostru.

Transformările revoluţionare care au avut loc după 23 August 1944, răsturnarea dela putere a claselor exploatatoare, înscăunarea regimului de democraţie populară trebuiau să însemne o cotitură în munca de întocmire a Dicţionarului. Guvernul Republicii Populare Române a pus fonduri suficiente la dispoziţia Academiei R.P.R. şi astfel, la începutul anului 1949, s'au putut relua lucrările: au lucrat colective mari la Institutele de Lingvistică din Bucureşti şi Cluj, iar vechea conducere a Institutului din Bucureşti şi-a luat angajamentul să termine, încă în anul în curs, redactarea întregului Dicţionar şi chiar să şi tipărească, în 1952, primul volum din cele opt volume proiectate.

Vechea conducere a Institutului din Bucureşti — profesorii Iorgu Iordan, A. Rosetti şi Al. Graur — n'a considerat însă că revoluţia culturală ce se desfăşoară în ţara noastră trebue să însemne o cotitură şi în activitatea lingviştilor noştri. Ea continua să lucreze sectar, aşa cum au lucrat lingviştii regimului burghezo-moşieresc, fără legături cu masele, şi numai la insistenţa Prezidiului Academiei s'a hotărît în sfârşit să tipărească două coli din Dicţionar, pentru ca să le supună discuţiilor unor cercuri mai largi de cunoscători.

Aşa s'a ajuns, la sfârşitul lunii Iulie, la desbaterea publică asupra Dicţionarului. Noua conducere a Institutului, numită de către Prezidiul Academiei

BDD-A30807 © 1952 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:03 UTC)

R.P.R. la 18 Iunie, a pregătit raportul Direcţiei şi a dat în prealabil mai multor profesori, gazetari, ingineri, studenţi, activişti de partid, posibilitatea să facă sondaje în întregul material redactat al Dicţionarului, spre a putea lua parte la desbateri în cunoştinţă de cauză.

Marele interes al maselor pentru Dicţionarul limbii române s'a dovedit printr'o participare masivă la desbaterile care au avut loc în sala mare a Academiei R.P.R. Prezidiul a fost compus din tovarăşii: Traian Săvulescu, Preşedintele Academiei R.P.R., academician Barbu Lăzăreanu, academician Emil Petrovici, Prof. Livescu, rectorul Universităţii din Iaşi, Prof. Gh. Orzea, decanul Facultăţii de Filologie din Bucureşti, Prof. Victor Cheresteşiu, directorul Institutului de Lingvistică, profesorii Macrea Dumitru şi Roman Aurel, directori adjuncţi ai aceluiaşi Institut.

In cuvântul său de deschidere, tovarăşul Preşedinte al Academiei R.P.R., Traian Săvulescu, a arătat că unul din bunurile cele mai importante ale poporului este limba, creaţie milenară a poporului.

«Limba, precum ne învaţă Lenin şi I. V. Stalin, nu este o înşiruire de semne, ci este un instrument de luptă, necesar clasei muncitoare în construirea societăţii socialiste. Schimbările revoluţionare — continuă tovarăşul Traian Săvulescu — ce se petrec în jurul nostru şi împreună cu noi, cer în mod imperios să dăm oamenilor, tuturor oamenilor, nu numai unei categorii privilegiate, cum era în regimul burghezo-moşieresc, putinţa de a comunica între ei, de a face schimb de idei, mânuind limba în folosul progresului social».

După cuvântarea tovarăşului Preşedinte al Academiei R.P.R., urmează raportul noii Direcţii a Institutului de Lingvistică, prezentat de tov. Prof. V. Cheresteşiu.

Raportul are la bază geniala învăţătură stalinistă despre limbă. Limba fiind mijlocul de comunicare cel mai important între oameni, constitue în acelaşi timp un instrument de luptă şi de desvoltare a societăţii. Lingviştii pătrunşi de principiile marxist-leniniste trebue să rupă deci cu tradiţiile retrograde ale trecutului, ale ştiinţei pentru «elite» şi trebue să pună ştiinţa lor în slujba poporului, în slujba culturalizării maselor. Ei trebue, precum scrie într'un număr recent revista sovietică «Literaturnaia Gazeta», «să răspundă necesităţilor arzătoare ale practicii vieţii şi să satisfacă cerinţele milioanelor de oameni care aşteaptă dela savanţi lămuriri precise şi competente cu privire la felul cum să folosească cât mai din plin, corect şi expresiv, nenumăratele bogăţii ale limbii».

Azi, din grija Partidului s'au ridicat zeci de mii de intelectuali noi din rândurile clasei muncitoare şi ţărănimii muncitoare, propagandişti, lectori scriitori, ziarişti, corespondenţi, activişti ai organizaţiilor de mase, conducători ai gospodăriilor colective, studenţi — întregul popor muncitor din toate regiunile ţării, care cu toţii sorb cu nesaţ slova tipărită.

Această nouă intelectualitate cere un dicţionar al limbii vii, un dicţionar pătruns de suflul epocii eroice de azi: a construirii socialismului.

BDD-A30807 © 1952 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:03 UTC)

Vechea conducere, numită în 1949 în fruntea Institutului de Lingvistică, nu şi-a plecat însă urechea la cerinţele poporului. «Colectivul Dicţionarului — scrie recent fostul director Iorgu Iordan către noua Direcţie a Institutului — şi-a însuşit planul general şi tehnica propriu zisă a celor care au lucrat la Dicţionar pe vremea fostei Academii Române». Cum s'a lucrat la vechiul Dicţionar, o ştim cu toţii; s'a făcut planul unui fel de dicţionar — muzeu de antichităţi: dicţionar cu cuvinte ieşite din uz, cu mii de cuvinte dialectale adunate de câte un colecţionar din vreun cătun şi neatestate în textele literare, astfel că se înnecă limba vie, actuală şi bogată a poporului, în nenumăratele arhaisme şi cuvinte dialectale, ieşite din uz. Dicţionarul vechii Academii, în felul cum a fost conceput, încerca să răpească maselor un mijloc de culturalizare, să le răpească posibilitatea de a cunoaşte şi folosi cât mai bine limba Dicţionarul acesta se adresa numai unui cerc restrâns de specialişti.

Rupţi de nevoile maselor, străini de lupta pentru desvoltarea culturii poporului, vechea conducere a Institutului, profesorii Iordan, Rosetti şi Graur, nici nu şi-au pus întrebarea: faţă de revoluţia culturală din ţara noastră, mai putem oare să mergem pe calea trasată de reacţionarul Puşcariu, sau trebue să întrebăm poporul muncitor, noua intelectualitate română, ce părere au ei despre menirea Dicţionarului limbii române. Ei au mers însă pe linia reacţionară a vechii redacţii, n'au trecut la schimbări radicale, în scopul de a transforma Dicţionarul într'o lucrare folositoare poporului. Au scos din bibliografie (lista lucrărilor din care s'au extras citatele) doar câteva volume arhicunoscute ca reacţionare, adăugând în locul acestora câteva cărţi progresiste, dar concepţia întregii lucrări a rămas cea veche. Textele progresiste sunt adăugate mecanic, nelegate de textele vechi şi, cu toate citatele noi, chiar în textul machetei prezentate spre discutare, abundă citate cu sfinţi, babe, draci şi tot felul de superstiţii. Dar nu un astfel de dicţionar aşteaptă poporul nostru dela noi. Dicţionarul Academiei R.P.R. trebue să fie un document grăitor al bogăţiei limbii noastre, o armă puternică în mâinile oamenilor muncii, pentru socialism.

Au urmat desbaterile, la care au luat parte 15 tovarăşi, profesori de limbă, literatură, filosofie, gazetari, activişti de partid, un învăţător, un inginer, un medic, etc.

Din desbateri a reieşit clar că:

a) Colectivul care a lucrat la Dicţionar sub vechea conducere a Institutului de Lingvistică a urmat metoda veche de redactare, concepţia vechii Academii, care s'a desinteresat complet de necesităţile poporului.

b) Vechea conducere nu a studiat serios metodele de redactare a lexicografiei sovietice — altfel nu ar fi ajuns la acest dicţionar-muzeu, într'o perioadă de plină revoluţie culturală.

c) Schimbările aduse faţă de Dicţionarul vechii Academii sunt de natură pur formală: s'au schimbat câteva definiţii, s'au scos câteva citate, prea bătătoare la ochi şi s'au înlocuit cu altele, dar la baza Dicţionarului, aşa cum se pre-

BDD-A30807 © 1952 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:03 UTC)

zintă acum, e tot concepţia burgheză — toată munca conducerii vechi a Institutului nefiind decât o cârpeală şi petecire a vechiului manuscris. La un moment dat, vechea conducere, dându-şi seama de caracterul retrograd al celor mai multe articole şi citate, a instituit o revizie ideologică, dar redactorii folosiţi nu erau ei înşişi pătrunşi de concepţia marxist-leninistă, concepţie fără de care nu se poate face muncă ştiinţifică.

d) Vechiul colectiv a lucrat sectar. Aşa se explică de ce a folosit o bibliografie învechită, ca şi faptul că nu s'a ţinut pas cu progresele ştiinţei. Faptul că despre un peşte din apele noastre redacţia Dicţionarului spune că e neidentificat, ilustrează modul izolat în care a înţeles să lucreze vechea redacţie. E clar că nici nu le-a trecut prin cap să se adreseze în asemenea cazuri, secţiei respective a Academiei R.P.R.

Toţi participanţii la discuţii au fost de acord că manuscrisul, în forma actuală, nu poate fi dat la tipar. Cu cârpeli nu se poate îndrepta o lucrare care are la bază o concepţie antiştiinţifică şi antipatriotică. Acest lucru însă nu înseamnă că materialul adunat şi lucrat de mulţi colaboratori cinstiţi şi devotaţi cauzei poporului, nu poate să servească drept material pentru dicţionarele care urmează să fie întocmite.

S'a făcut şi propunerea din partea participanţilor la desbateri, ca materialul să fie defalcat (în mai multe volume): partea întâia să cuprindă dicţionarul limbii contemporane, partea a doua dicţionarul limbii vechi, iar a treia dicţionarul etimologic. Academicianul E. Petrovici a pus şi problema de a redacta şi un dicţionar dialectal şi de sinonime.

Discuţiile au arătat de asemenea că Institutul de Lingvistică va trebui să lucreze strâns în legătură cu toate Secţiunile Academiei R.P.R., atât în ce priveşte fixarea bibliografiei, cât şi revizuirea redactării cuvintelor de specialitate. S'a recomandat să se pună în discuţie, prin revistele de specialitate, prin presă, o serie de cuvinte, care prezintă dificultăţi la stabilirea definiţiilor.

In cuvântul său de încheiere a desbaterilor, tovarăşul Traian Săvulescu, Preşedintele Academiei R.P.R., relevă ca bună «iniţiativa Academiei R.P.R., de a fi tipărit o machetă din materialul ce urma să apară şi de a o fi supus în prealabil unei discuţii publice.

Pe baza acestui material concret s'au putut constata gravele lipsuri, gravele greşeli principiale, gravele abateri dela învăţătura tovarăşului Stalin cu privire la limbă.

De s'ar fi dat bun de tipar materialului existent, s'ar fi săvârşit o crimă faţă de popor, faţă de Instituţia aceasta şi s'ar fi compromis însăşi lingvistica şi reprezentanţii ei».

Desbaterile din 28 Iulie s'au dovedit a fi foarte fructuoase. De atunci, noua Direcţie şi Consiliul Ştiinţific al Institutului de Lingvistică au înaintat propuneri concrete, detaliate, în ceea ce priveşte redactarea primei părţi a Dicţionarului, Dicţionarul limbii literare române contemporane. Prezidiul Academiei a aprobat

BDD-A30807 © 1952 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:03 UTC)

propunerea Consiliului Ştiinţific, lucrările au şi început, şi încă în primele luni ale anului viitor vom putea prezenta macheta noului Dicţionar tuturor cititorilor revistei «Limba Română» pentru a discuta în cele mai largi cercuri forma definitivă a Dicţionarului limbii literare române contemporane (în 4 volume). In primele luni ale anului viitor, se va discuta şi macheta Dicţionarului limbii române într'un volum (de cca 1000 p.), Dicţionar care va apare tot în cursul anului viitor. In prima jumătate a anului viitor, va apare şi marele Dicţionar ruso-român şi tot în anul viitor Dicţionarul româno-maghiar.

Noua direcţie a Institutului de Lingvistică, împreună cu colectivele de redactare, cu concursul Secţiunilor Academiei R.P.R., al întregii intelectualităţi române şi al întregului popor, nu va cruţa niciun efort pentru a duce la bun sfârşit această muncă lexicografică, atât de importantă pentru desvoltarea culturii noastre, pentru construirea socialismului în ţara noastră.

BDD-A30807 © 1952 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:03 UTC)